

ρώων (Πολιτείας 697a), ἀνδροπρεπεῖς μελωδίας, μέτρα, χορούς, ἀσκήσεις γυμναστικάς (Πολιτείας 398—401e) καὶ ἐλεγχού αὐστηρὸν τῆς τέχνης καὶ τῶν ἔργων τῶν καλλιτεχνῶν (ποιητῶν) παρὰ τῆς Πολιτείας καὶ τῶν ἀρχόντων, διότι δχι τὸ πλῆθος, ἄλλοι οἱ ἐπαίουτες καὶ κυβερνῶντες εἰναι εἰς θέσιν καὶ δύνανται νὰ κοίνουν καὶ νὰ ἐκτιμήσουν τὴν διὰ τῆς τέχνης ἐκδήλωσιν καὶ ἐπίδρασιν τῆς ἴδεας. Εἰς τὰς ἐκδηλώσεις αὐτὰς κατὰ τὸν Πλάτωνα, πρέπει νὰ συνδυάζηται τὸ καλὸν καὶ τὸ ὄγαθόν, τὴν αἰσθητικὴν καὶ ἡ ἡθικὴν διὰ τῆς μορφῆς καὶ διὰ τοῦ περιεχομένου. Τόσον ἡ Μουσικὴ καὶ ἡ ποίησις, ὅσον καὶ ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ καὶ ὁ χορὸς καὶ ἡ γυμναστικὴ πρέπει διὰ τῆς συμμετρίας καὶ τελειότητός των νὰ καλλιεργοῦν τὸ ἡθικὸν φρόνημα καὶ νὰ δημιουργοῦν τὴν τεποίθησιν ὅτι μόνον ὁ ἐνάρετος καὶ ἀγαθὸς εἰναι ὅντως εύτυχής καὶ ἔχει ἀληθεῖς καὶ πραγματικάς ἀπολαύσεις, ἐνῷ ὁ μὴ τοιοῦτος εἰναι δυστυχής (Πολιτείας 653a, 660a, Νόμ. 800—814e).

γ) Αἱ διάφοροι τέχναι. Εἰδικὴ αἰσθητική.

Κατὰ τὴν διάκρισιν καὶ τὸν χωρισμὸν τῶν διαφόρων εἰδῶν καὶ τρόπων παραστάσεως τοῦ καλοῦ, ὁ Πλάτων ἀκολουθῶν μᾶλλον τὴν παράδοσιν καὶ τὸ δεδομένον, οὔτε νέους τινας κατ' ούσιαν διαίρεσιν καὶ κατάταξιν τῶν τεχνῶν, οὔτε ἐνισίσιον τινὰ καὶ αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν μέθοδον ἐφαρμόζει εἰς τὴν ὑπάρχουσαν διαίρεσιν. Ἀλλοτε λαμβάνει ὡς βάσην τὰ αἰσθητήρια ὄργανα καὶ χωρίζει τὴν «κατ’ ὅψιν» ἀπὸ τὴν «κατ’ ἀκοὴν» τέχνην, ὄνομάζων τὴν μὲν πρώτην «ἀπεικασίαν» καὶ «γραφικήν» (ζωγραφικήν), τὴν δὲ δευτέρην «ποίησιν» (Πολιτείας 603h, Νόμ. 668ac) καὶ διακρίνων «ἀπεικασίας μυρίας ἀναλογιῶν, χρωμάτων, σχημάτων». Δὲν διστάζει ὅμως ἀλλαχοῦ καὶ τὴν μουσικὴν νὰ διακρίνῃ εἰς «εἰκαστικήν τε καὶ μιμητικήν». Ἀλλοτε πάλιν ὡς παραδείγματα ἀπλῶς ἀναφέρει διαφόρους τέχνας: πολιτικήν, τεκτονικήν, κεραμικήν, χαλκοτυπικήν, οἰκοδομικήν, ὑφαντικήν, γραφικήν, μουσικήν, παιδιάν (Πολιτικ. 288c). Εἰς τοὺς Νόμους (669a) χωρίζει τὸ «γραμμένον» (ζωγραφικήν) ἀπὸ τὸ «πεπλασμένον» (γλυπτικήν) καὶ ὅπὸ τὴν μουσικήν, καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν διακρίνει γραφικήν, οἰκοδομίαν, ὑφαντικήν, «σωμάτων φύσιν καὶ φυτῶν» (Πολιτείας 400a κ.εξ.), ἡ τεχνίτας «τερεί τὰ σχήματά τε καὶ χρώματα» περὶ μουσικήν παιητάς καὶ ὑπηρέτας τούτων, οίουν ραψωδούς, ὑποκριτάς, χορευτάς,

έργοιλάθους, σκευῶν τε παντοδαπῶν δημιουργούς (Πολιτείας 373b). Τὴν τοιαύτην διαιρέσιν συνοψίζει εἰς τὴν τῶν προτίθεντων, τῶν ζωγράφων καὶ τῶν φίκοδόμων εἰς ἄλλα κεφάλαια τῆς Πολιτείας 401b, 596b, 601c, 603b, 412b). Ἀποδίδων ἐξ ὅλου μεγαλυτέρων ἀξίαν καὶ σημασίαν εἰς τὸν δημιουργὸν καὶ μιμητὴν αὐτῆς ταύτης τῆς ιδέας, διακρίνει «προτίθενται» τέχνην καὶ τάσσει ἀμέσως μετ' αὐτὴν τὴν «χρησόμενην» καὶ μετὰ ταύτην, «τρίτην ἀπό βασιλέως καὶ ἀπό ἀληθείας» θέτει τὴν «μιμητούμενην» (Πολιτείας 601d κ. ἔξ.). Ἡ «προτίθενται» τέχνη παρουσιάζει διὰ τῶν προϊόντων καὶ ἀντικειμένων της, ὑπὸ αἰσθητὴν μορφὴν καὶ παράστασιν, τὴν ιδέαν αὐτὴν καὶ διὰ ταύτης ἐκδηλώνει τὴν χυῶσιν καὶ ἐπιστήμην τοῦ δημιουργοῦ αὐτῆς καὶ ἐπιδρᾶ. Ἡ χρησόμενην τέχνην ὡς ἀφορῶσα εἰς τὴν χρῆσιν καὶ ἐκτίμησιν τῶν ἀντικειμένων, προϋποθέτει ἐπίσης γνῶσιν τῆς ιδέας, ἀν καὶ δὲν αἰσθητοποιῇ ταύτην. Ἡ μιμητούμενην καὶ ἀντικειμένων προϋποθέτει ἀλλὰ περιορίζεται εἰς τὴν ἀντιγραφὴν «μιμητούμενης τῆς ιδέας» εἰναι κατωτέρας ἀξίας καὶ σημασίας, ἔρχεται «τρίτη ἀπό βασιλέως καὶ ἀπό τῆς ἀληθείας». Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην κατηγορίαν τάσσει δὲ Πλάτων τὴν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του νομιζομένην τέχνην καὶ καλλιτεχνίαν, τὴν ζωγραφικὴν δηλαδή, τὴν γλυπτικὴν, τὴν τραγῳδίαν καὶ τὴν κωδωδίαν. Τὴν «μιμησιν» αὐτὴν γενικῶς θεωρεῖ «παιδιάν τινα καὶ οὐ σπουδὴν... τοὺς τε τῆς τραγικῆς ποιήσεως ἀπτομένους ἐν ιαμβείοις καὶ ἐν ἔπεσι πάντας... μιμητικούς ὡς οἶόν τε μάλιστα.» (Πολιτείας 602b κ. ἔξ.) Διὰ τοῦτο καὶ ἀπορρίπτει τὴν τοιαύτην μιμητικὴν τέχνην ὡς «φαύλην». Ἐλλαδεῖον δέ τοι μέντος οὐτε θέλει, οὐτε δύναται νάν πεδιορίσῃ τὴν τέχνην εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ἀντικειμένων, διὰ τοῦτο εἰς τὸν διάλογον Σοφιστὴν (235d–236a Πρβλ. Πολιτείας 596be) καταγίνεται ιδιαιτέρως εἰς τὰ κατὰ τὴν μιμητικὴν τέχνην τὴν ὁποίαν χωρίζει: 1) εἰς εἰκαστικήν, καθ' ἓν συμφώνως, πρὸς τὸ ὑπόδειγμα, τηρουμένης «συμμετρίας τίνος ἐν μήκει καὶ πλάτει καὶ βάθει» καὶ διὰ χρωμάτων, κατασκευάζεται τὸ μίμημα, ἡ εἰκὼν καὶ 2) εἰς φανταστικήν, καθ' ἓν, ἀνευ αὐστηρᾶς τηρήσεως τῶν σχέσεων καὶ ἀναλγειῶν, ἐλευθέρως διλῶς κατασκευάζεται τὸ μίμημα τοῦ ἀντικειμένου, τὸ διποίον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰναι «φάντασμα, ἐπείπερ φαίνεται μέν, ἔοικε δούλῳ». Εἰς τὸν αὐτὸν διάλογον (Σοφιστὴν 265a κ. ἔξ.)

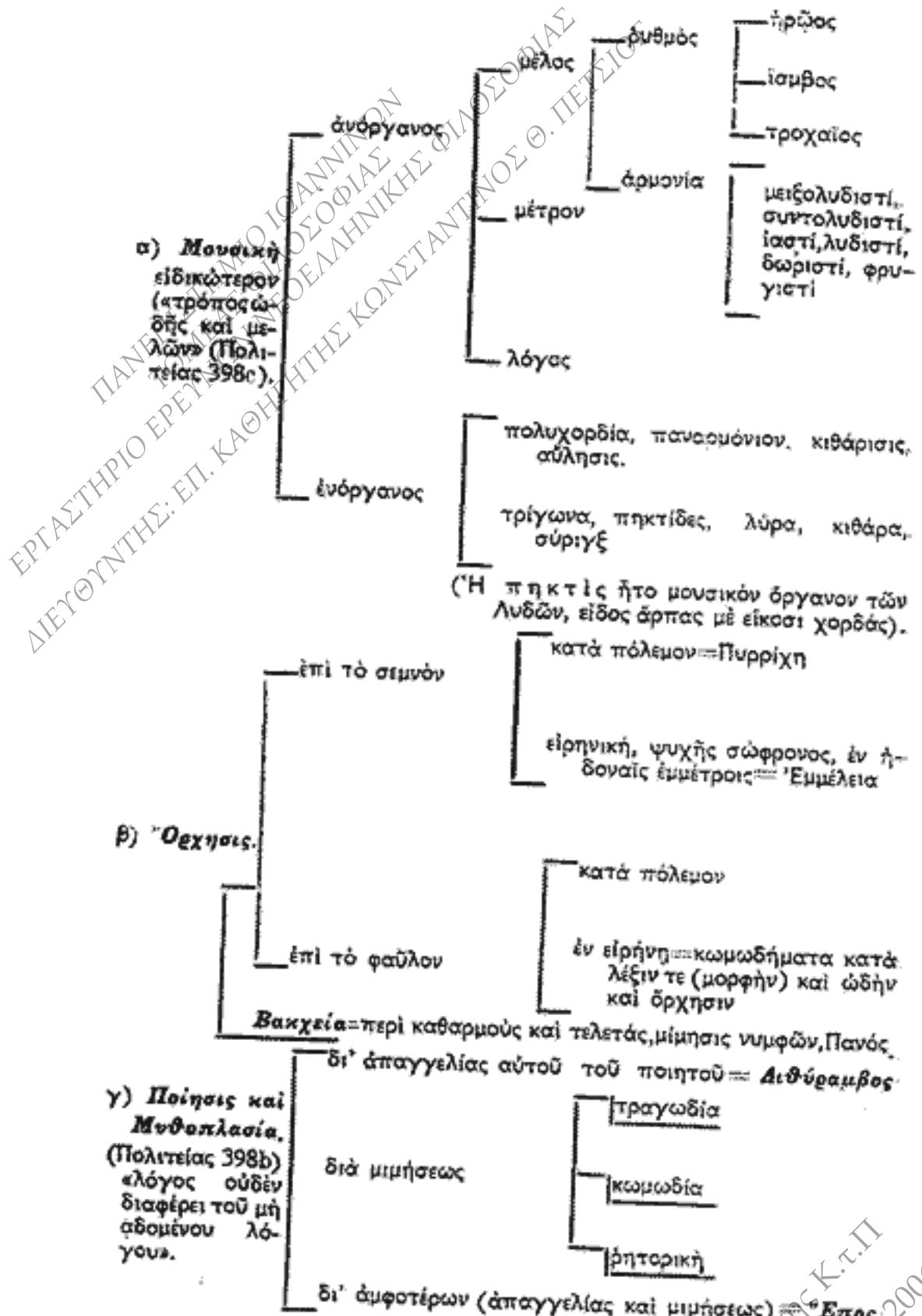
Πλάτων—Γ. Παναγιωτίδου

ξέισώνων τὴν «ποιητική μὲν πρὸς τὴν δημιουργικήν, τὸ δποία «.... αἰτίᾳ γίγνεται τοις μη πρότερον οὖσιν ὑστέρον γίγνεσθαι», χωρίζει αύτὴν εἰς «θεῖαν» καὶ εἰς «ἀνθρωπινήν» ποιητικὴν. Έκάστη τούτων, ἐφ' ὅσου δημιουργεῖ καὶ κατασκευάζει αύτὰ τοῦτα τὰ ἀντικείμενα, ἡ εἶδωλα καὶ ὁμοιώματα τούτων, διακρίνεται πάλιν εἰς «αὐτούργικήν» καὶ εἰς «εἰδωλοποιικήν». Τῆς τελευταίας ταύτης διακρίνεται ἡ «εἰκαστική» καὶ ἡ «φυνταστική», ἡ δποία χωρίζεται πάλιν εἰς τὴν διόργανων καὶ εἰς τὴν διαύτου τούτου τοῦ τεχνίτου μιμούμενην «ὅταν... σχῆμά τι τῷ ξαυτοῦ χρώμενος σώματι προσδοκούντη φωνὴν φωνήν φαίνεσθαι ποιῇ...». Ταύτην γωρίζει τώρας δὲ Πλάτων, ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς «ἰστορικήν», τὴν τῶν εἰδότων καὶ μετ' ἐπιστήμης γιγνομένην μίμησιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς «διομιμητικήν», «τὴν τῶν μη εἰδότων καὶ μετὰ δόξης γιγνομένην μίμησιν», τὴν ὅποιαν ὑποδιαιρεῖ εἰς «ἀπλῆν μιμητικήν, δημολογικήν» καὶ εἰς «εἰρωνικήν μιμητικήν, σοφιστικήν».

Διὰ τῶν τοιούτων διαιρέσεων καὶ μὲ τὸ διάφορον πλάτος, τὸ δποίον δίδεται εἰς τὰς ἐννοίας τῆς «ποιησεως», τῆς μουσικῆς καὶ τῆς «μουύσης», δύσκολον είναι βεβαίως νὰ συγκροτηθῆσῃ σύστημα διαιρέσεως καὶ διακρίσεως τῶν τεχνῶν καὶ παραστάσεων τῆς ίδεας τοῦ καλοῦ κατὰ τὸν Πλάτωνα. Εάν ὅμως αἱ περὶ τέχνης θεωρίαι αύτοῦ καὶ ἀντιλήψεις ληφθῶσιν ὑπὸ δψιν ως σύνολον, τότε διὸ λων τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων περὶ ἀντικειμένου, μεθόδου, σκοποῦ, σχέσεως πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ περὶ εἰδῶν τῆς τέχνης, ἐπιβάλλεται ἡ ἐπομένη, πρὸς τὸ πνεῦμα μᾶλλον καὶ ὅχι πρὸς τὸ γράμμα τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ συμφωνοῦσα, διαιρεσίς καὶ κατάταξις τῶν τεχνῶν: 1) Καθαρῶς δημιουργικαὶ τέχναι, δποίαι είναι ἡ οἰκοδομικὴ καὶ ἡ τεκτονικὴ. Ταύτας θεωρεῖ δὲ Πλάτων μᾶλλον «εὑρετικάς» (Συμπόσ. 209a κ.εξ.) καὶ χρησίμους πρὸς τὴν «βασιλικήν τέχνην», τὴν πολιτικὴν (Πολιτικοῦ 288c) 2) Καθαρῶς εἰκαστικαὶ τέχναι, δποίαι είναι: ἡ ζωγραφικὴ (περὶ τὰ χρώματα, γραφική) καὶ ἡ γλυπτικὴ (περὶ τὰ σχήματα κυρίως, πλαστικὴ ἡ περὶ τὸ «πεπλασμένον» Νόμ. 669a) (Περὶ ζωγραφικῆς ἴδ. καὶ Πολιτείας 597e). 3) Τέχναι τοῦ λόγου καὶ Μουσική, δποίαι είναι αἱ εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα περιλαμβανόμεναι. 4) Παιδιά, ἡ δποία, είτε ως ἀπλῆ μιμησίς, είτε καθ' έαυτήν, χαρακτηρίζει πᾶν εἶδος ἐνασχολήσεως τεχνικῆς, ἀνευ δρισμέ-

νου ἀντικειμένου πρὸς μήμησιν καὶ ἀνεν ἄλλου σκοποῦ ἐκτός τοῦ τῆς διαχύσεως καὶ διασκεδάσεως. Πολλαχοῦ, ίδιως εἰς τοὺς Νόμους, πρὸς τὴν Παιδιάν τὴν «μῆτε ωφελίαν, μήτε ἀλήθειαν μήτε δύμοιό τητα παρεχομένην μηδ' αὔγε βλάβην....» ἀλλὰ χαρακτηριζομένην διὰ τῆς «χ ἀριτος», συνδυάζει ὁ Πλάτων καὶ τὸν χορόν (Πρβλ. Νόμ. 667e). Μεγάλην ἀξίαν καὶ σημαίαν ὅμως ἀποδίδει εἰς τὴν Μουσικὴν καὶ τὰς τέχνας τοῦ λόγου, «διότι «μάλιστα καταδύεται εἰς τὸ ἔντὸς τῆς ψυχῆς ὅτε ρυθμὸς καὶ ἀρμονία, καὶ ἐρρωμενέστατα ἀπτέται αὐτῆς φέροντα τὴν εύσχημοσύνην καὶ ποιεῖ εύσχήμονα ἑάν τις δρθῶς τραφῆ, εἰ δὲ μή, τούναντίον (Πολιτείας 401d). Χωρίζων αὐτὴν εἰς «εἰκαστικὴν» καὶ εἰς «μιμητικὴν», συνιστᾷ τὴν καλλιέργειαν ἐκείνης, ἡ ὅποια ἀποδίδει τὸ καλὸν καὶ εἶναι ἡ «δρθή» καὶ πρέπουσα (Νόμ. 668a). Κατ'εῖδη χωρίζει καὶ ὑποδιαιρεῖ ὁ Πλάτων τὴν Μουσικὴν καὶ τὴν λογοτεχνίαν ὡς ὁ ἐπόμενος πίναξ ἐμφαίνει.

Τηρῶν ὡς μέτρον κρίσεως καὶ ἐκτιμήσεως τῆς τέχνης ἐν γένει, τὴν παρὰ ταύτης παράστασιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὴν ἡθικοποίησιν καὶ διαπαιδαγώγησιν τῶν πολιτῶν, ἐκ τῶν μουσικῶν ἀρμονιῶν ἀπορρίπτει: τὴν μὲν μειξιλυδικὴν καὶ τὴν συντονολυδικὴν, διότι εἶναι θρηνώδεις καὶ ἐπηρεάζουν τὴν βούλησιν καὶ τὸ θυμικόν, τὴν δὲ ιακὴν καὶ τὴν λυδικὴν, διότι ὡς «μαλακαὶ καὶ συμποτικαὶ» ἀρμονίαι είναι χαλαραὶ καὶ ἐπιβλαβεῖς ἐπίστης εἰς τὴν ἀνδρικὴν ψυχήν. Συνιστᾷ λοιπὸν τὸ δωρικὸν καὶ τὸ φρυγικὸν εἶδος ἀρμονίας, τὸ διποίον ὅμως διὰ τοῦ μέτρου καὶ διὰ τοῦ μέλους πρέπει νὰ προσαρμόζηται εἰς τὸν λόγον (εἰς τὸ περιεχόμενον) (Πολιτείας 398d–399a). Ἐπὸ τὴν ἐνόργανον μουσικὴν διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους ἀπορρίπτει τὰς πολυχορδίας, τὰς παναρμονίας, τὰ τρίγωνα, τὰς πηκτίδας καὶ τὸν αὐλὸν καὶ συνιστᾷ τὴν λύραν, τὴν κιθάραν καὶ τὴν σύριγγα (εἶδος φλογέρας). Ἐκ τῆς ὄρχησεως ἀπορρίπτει τὸ «φαῦλον» εἶδος καὶ τὰ «κωμωδήματα καὶ συνιστᾶ τὸ σεμνὸν εἶδος κατὰ πόλεμον καὶ ἐν εἰρήνῃ. Τὴν Βακχεῖν, ὡς καθαρῶς θρησκευτικὸν εἶδος, δὲν ὑποβάλλει εἰς κρίσιν καὶ ἐλεγχον. Ἐπὸ τὴν ποίησιν ἐπιτρέπει, καθὼς ἡδη γνωρίζομεν, ὑμνους πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ ἔξυμνήσεις ἔργων ἡρώων καὶ σπουδαίων ἀνδρῶν, ἀντὶ δ' ἄλλων ἐπῶν καὶ διθυράμβων θεωρεῖ εἰς τοὺς Νόμους (886cd) λυσιτελεστέραν τὴν ἐμμάθησιν καὶ ἀπαγγελίαν τῶν νόμων τῆς πόλεως ὑπὸ ποιητικὴν μορφὴν διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν συντεταγμένων. (Πρβλ. Πολιτείας 377d–386a, 607a–

E.Y.D.T.C.K.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

608b). Ιδιαίτερως πολέμει τὴν τραγωδίαν, τὴν κωμωδίαν καὶ τὴν ρητορικήν, ὡς μιμῆσεις κακῶς ἐπιδρώσας εἰς τὴν πνευματικήν καὶ ἡθικήν ἀνάπτευξιν τῶν πολιτῶν. Ἡ τραγωδία ὡς «μίμησις τρίτη τις ἀπὸ βασιλέως καὶ τῆς ἀληθείας» (Πολιτείας 595a—598c), εἶναι «μίμησις εἰδώλων ἀρετῆς» καὶ προκαλεῖ διὰ τῶν μιμήσεων περάξεων ἀνθρωπίνων, λύπην, θρήνους, ἢ χαράς καὶ ἐνθουσιασμούς, πράγματα τὰ ὅποια ἐπιδρῶσι καταστρεπτικῶς εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ ἥθος τόσον τῶν ἡθοποιῶν, ὅσον καὶ τῶν ἀκροστῶν καὶ θεατῶν. Ἐπίσης καὶ ἡ κωμωδία, ὡς μιμσις τοῦ γελοίου καὶ γελοιοποιοῦσα, τοιαύτην ἐπίδρασιν ἀσκεῖ. (Πολιτείας 606c κ.ξ. Φίληβ. 48a—50a). Παρὰ ταῦτα διμοὶ εἰς τὸ Συμπόσιον (223d) ἀναγνωρίζει ὁ Πλάτων τὴν τραγωδίαν καὶ τὴν κωμωδίαν, καὶ θεωρεῖ καλὸν ὁ αὐτὸς ἀνὴρ νὰ γνωρίζῃ ἀμφοτέρας, εἰς δὲ τὸν Φαῖδρον (268ad) παριστάνων τὴν τραγωδίαν ὡς «περὶ σμικροῦ πρᾶγματος ρήσεις παμμήκεις καὶ περὶ μεγάλου σμικράς, ὅταντε βούληται οἰκτράς καὶ τούναντίον αὖ φοβεράς καὶ ἀπειλητικάς». ποιουμένην, δὲν παραλείπει νὰ προσθέσῃ ὅτι ὅλα αὐτὰ είναι «τὰ πρὸ τῆς τραγωδίας... ἀλλ' οὐ τὰ τραγικά», ὅτι δ' ἡ τραγωδία συνίσταται κυρίως εἰς «τὴν τούτων σύστασιν πρέπουσαν ἀλλήλοις τε καὶ τῷ ὅλῳ συνισταμένην». Εἰς τοὺς Νόμους (816e—817d) χάριν τοῦ νὰ γνωρίσουν οἱ πολῖται τὰ γελοῖα καὶ ἔναντία ἵνα ἔκτιμήσωσι τὰ σπουδαῖα καὶ καταστῶσι φρόνιμοι, ἐπιτρέπει καὶ τὴν τραγωδίαν καὶ τὴν κωμωδίαν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ ἀσκῆται ἔλεγχος παρὰ τῆς πολιτείας καὶ νὰ ὑποδύωνται τὰ πρόσωπα αὐτῶν δοῦλοι καὶ ξένοι. Ἐξ ἀλλού διμοὶ διὰ τῶν «χ ο ρ ε ι ώ ν» (Νόμ. 654ab), διὰ τῶν συμποσίων, τελετῶν κλπ. φαίνεται ὅτι προσπαθεῖ κατ' ἀλλον τρόπον νὰ πληρώσῃ τὴν ἐκ τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ συνήθους θεάτρου ἔλλειψιν. Ὁπως τὴν τραγωδίαν καὶ τὴν κωμωδίαν, οὕτω κατακρίνει καὶ τὴν ρ η τ ο ρ ι κ ḥ ν ὡς κολακεύουσαν, ὡς ἡδονιστικήν κλπ., κατά βάθος διμοὺς προσπαθεῖ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν νέαν κατεύθυνσιν καὶ σκοπὸν ἀνώτερον. Εἰς τὸν Φαῖδρον καὶ εἰς τὸν Μενέξενον, διὰ νὰ μὴ ἀναφέρωμεν ἀλλούς διαλόγους, δ Πλάτων παρουσιάζει ὅχι μόνον τελείσιν γυνῶσιν καὶ χρῆσιν τῆς ρητορικῆς, ἀλλὰ καὶ μεγάλην πρὸς αὐτὴν ἔκτιμησιν. Διά τοῦτο δὲ καὶ συνιστᾷ εἰς τὸν ρήτορα διαλεκτικὴν σπουδὴν, ἐπιστήμην τῶν πραγμάτων καὶ γυνῶσιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἵνα δύναται νὰ ἐπιδρᾷ τεχνικώτερον καὶ τελεσφορώτερον (Φαῖδρ. 259a—274b) καὶ ἔξυπηρετῇ οὕτω τὸν Θεόν καὶ βοηθῇ τὸν ἀληθῆ πολιτικὸν εἰς τὸ ἔργον του (Φαῖδρ. 273e, Γοργ. 480b, 404—527, Πολιτικοῦ

304a). Κατ' αύτὸν τὸν τρόπον θέτει τὴν ρητορικὴν ὑπὸ τὴν φιλοσοφίαν καὶ θεωρεῖ αὐτὴν ὄργανον τοῦ φιλοσόφου, μόνου γινώσκοντος τί πρέπει νὰ πράττῃ καὶ νὰ συμβουλεύῃ καὶ ποιον εἶναι τὸ ἀληθὲς καὶ πραγματικὸν συμφέρον (Φαίδρ. 273e). "Ανευ τῆς τοιεντης ἔργοτήσεως τῆς ἐκ τῆς φιλοσοφίας ἡ ρητορικὴ ἐκφυλίζεται καὶ ἀποθαίνει ἐπιβλαβής, κατά τὸν Πλάτωνα. Περὶ κανόνων τῆς ρητορικῆς ὅπως ἐννοεῖ αὐτὴν, δὲν ἀναφέρει ὁ Πλάτων, ἐκ τῶν περὶ αὐτῆς ὅμως λεγομένων συμπεραίνεται ὅτι ὑπάγει καὶ τὴν ρητορικὴν εἰς τοὺς κανόνας τῆς Διαλεκτικῆς.

Δια τῶν ὡς ἀνωθεωριῶν καὶ ἀντιλήψεων του δὲ Πλάτων ἀναμφιθόλως ἔθηκε τὰς βάσεις τῆς ἐπιστήμης τοῦ καλοῦ, τῆς αἰσθητικῆς, την δποίαν κατὰ τρόπον ἀριστοτεχνικὸν συνδυάζει καὶ συνδέει πρὸς τὴν Ἡθικήν. "Οχι ἐκ συνηθείας ἀπλῶς καὶ κατ' ἐπίδρασιν τῆς χαρακτηριζούστης τὴν ἥθικὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐννοίας τῆς καλοκαγαθίας ἐπραττε τοῦτο, ἀλλ' ἐκ τῆς πεποιθήσεως ὅτι πᾶσα καλλιτεχνικὴ μορφὴ πρέπει νὰ ἔχῃ περιεχόμενον, νὰ ἐκφράζῃ ἴδεαν, νὰ συνδυάζῃ ἐν τῷ ἀρμονικῷ, συμμέτρῳ καὶ τελείῳ, τὸ καλὸν πρὸς τὸ ἀγαθόν. Τοιουτοτρόπως ἔδωκε τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ μέτρον τῆς τέχνης, εἰς τὴν δποίαν ἥνοιξε τὴν μύραν τῆς φιλοσοφίας καὶ διὰ ταύτης ὑπέδειξε τὸ σημεῖον τοῦ προσανατολισμοῦ αὐτῆς εἰς τὸ ἀπόλυτον, αἰώνιον καὶ ὑπερουράνιον, ὅπερ εἰς τὸ δῆμα τῆς ψυχῆς αἱρομένης ὑπεράνω παντὸς ὄλικοῦ, εἶναι ὄρατόν.

6. *Ἡ ἀνωτάτη ἰδέα.*

α') *Τὸ «μέγιστον καὶ μάκιστα προσῆκον μάθημα».*

Ο ὄρατὸς καὶ αἰσθητὸς κόσμος ὡς σύνολον καὶ κατὰ τὰς λεπτομερείας του διὰ τῶν μορφῶν, διὰ τῶν σχέσεων καὶ τῆς σκοπιμότητος, διὰ τῆς κανονικότητος, τελειότητος καὶ ἀρμονίας, φέρει, κατὰ τὸν Πλάτωνα, εἰς τὴν παραδοχὴν καὶ ἀναγνώρισιν ἐνὸς νοητοῦ κόσμου ἴδεων, αἱ ὅποιαι ὡς πρότυπα καὶ δίκτην τύπων σφραγίδος, ἐκδηλοῦνται εἰς τὰ διάφορα ἀντικείμενα, εἰς τὰς σχέσεις καὶ καταστάσεις, καὶ ἀποτελοῦσιν οὐσιώδη αὐτῶν γνωρίσματα. "Οπως ὁ ὄρατὸς αὐτὸς καὶ αἰσθητὸς κόσμος περιλαμβάνει πάντα τὰ αἰσθητὰ καὶ ὄρατά, οὐτως καὶ ὁ νοητὸς καὶ ὑπερουράνιος κόσμος περιλαμβάνει εἰς συστηματικὴν ἀρμονίαν καὶ τάξιν τὰς νοητὰς ὑπάρχεις, τὰς ἴδεος (Τίμ. 30c). Καθὼς δὲ τοῦ ὄρατοῦ καὶ αἰσθητοῦ κόσμου πηγὴ καὶ αἵτια εἶναι ὁ νοητός, οὐτως καὶ τοῦ νοη-

τοῦ κόσμου πρέπει νὰ ὑπάρχῃ μία πηγὴ καὶ αἰτία, διότι ἡ ὁμοίωση τῆς οὐσίας, τῆς κανονικότητος, τελεότητος καὶ ἀρμονίας, ὑπάρχουσαι σχετικῶς εἰς τὸν αἰσθητὸν κόσμον καὶ χειρικευόμεναι εἰς τὸν νοητὸν τοιοῦτον, φέρουσιν εἰς τὴν παραδοχὴν ἀπὸ λύτου οὐσίας, κανονικότητος, τελεότητος, ἀρμονίας κλπ., εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ἀπολύτου τινὸς καὶ ὑπερτάτου ὄντος, ἀποτελοῦντος αἰτίαν καὶ λόγου τόσου τοῦ νοητοῦ, ὅσον καὶ τοῦ δρατοῦ κόσμου, καὶ ὑπάρχοντος διὰ τοῦτο ὅχι μόνον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην συνείδησιν καὶ διανόησιν, ἀλλὰ καὶ δινεξαρτήτως τούτων καθ' ἑαυτό. Ήταν ιδέαι τῶν ἀντικειμένων φέρουσαι εἰς γενικωτέρας τοιαύτας, διὰ τοῦ συνδέσμου καὶ τῆς ἔξαρτήσεως καὶ τῶν τελευταίων τούτων, πρέπει δίκην πυραμίδος νὰ καταλήγουν εἰς μίαν ἀνωτάτην κορυφὴν, ὅπου μία ἀνωτάτη καὶ γενικωτάτη ίδέα να συγκεντρώνῃ ἐν ἑαυτῇ πᾶν γνώρισμα καὶ πᾶσαν ἴδιότητα. Ἡ μία καὶ «μονοειδῆς» αὐτή ἀνωτάτη ίδέα εἶναι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει αὐτὸ τὸ ἀληθὲς καὶ ἀγαθὸν καὶ καλὸν εἰς ἐν καὶ μόνον, ἀν ληφθῆ ὑπ’ ὅψιν ὅτι ὅλαι αἱ μερικαὶ ίδέαι καταλήγουν εἰς τὸ ἀληθὲς καὶ τὴν ὄντως οὐσίαν, εἰς τὴν ίδεαν τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ εἰς τὴν τοῦ καλοῦ τοιαύτην. Είναι μία, τρισυπόστατος κυρίως, διότι τὸ ἀληθές, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ καλὸν ἀποτελοῦν τὰς πλευράς, τρόπον τινα, αὐτῆς καὶ τὰς ἀπόψεις. Αὐτὴ ἡ μία ἀνωτάτη ίδέα ἀποτελεῖ αἰτίαν τῆς οὐσίας καὶ τῆς γενέσεως, αὐτὴ δὲ ἀποτελεῖ καὶ σκοπὸν καὶ τέλος, διότι τὰ πάντα, καὶ πρὸ παντὸς αἱ ψυχαί, εἰς αὐτὴν τείνουν.

Εἰς τὴν Πολιτείαν, καθὼς καὶ εἰς ἄλλους διαλόγους καὶ εἰς τὰς ἔπιστολάς του (ἔθιδόμην), δίδει ὁ Πλάτων νὰ ἐννοηθῇ ὅτι τὸ ἀνώτατον αὐτὸ δν, ἡ ἀνωτάτη ίδέα, εἶναι καὶ θὰ παραμείνῃ ἀγνωστόν τι καὶ μυστήριον. Ὁλίγοι μόνον διὰ τῆς διαλεκτικῆς καὶ κατὰ τὴν ὑπερουράνιον πτῆσιν τῆς ψυχῆς των εἶναι δυνατὸν νὰ ἀτενίσουν τὸν κόσμον τῶν αἰωνίων μορφῶν καὶ τῶν ίδεῶν, ἐλάχιστοι δὲ εἶναι εἰς θέσιν διὰ τοῦ κόσμου τούτου νὰ διασθανθῶσι τὸ ἐν καὶ αἰώνιον, τὴν ἀνωτάτην ίδεαν. Ὁ Σωκράτης τῆς Πολιτείας τοῦ Πλάτωνος (509e) «εἰκασίαν» τινα μόνον ἔχει περὶ αὐτῆς, ἡ διποία δὲν εἶναι ἄλλο τι, παρὰ αὐτὸ τὸ ὅποιον παρ’ ἡμῶν λέγεται «πίστις». Ταύτην ἀλλαχοῦ (Μένων) δύνομάζει «θείαν μοῖραν» καὶ «θείαν μανίαν» (Φαιδρος), προκειμένου νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν ἀνεξάρτητον τῆς διανοήσεως δύναμιν ἐκ τῶν ἔνδον καὶ ίκανότητα, διὰ τῆς διποίας ἡ ψυχὴ προσεγγίζει εἰς τὸ ἀνώτατον καὶ ὑπερούσιον αὐτὸ ἀγνωστον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν

ὅταν πρόκηται να ἀνακοινωθῇ τι περὶ αὐτοῦ, γίνεται χρῆσις περιγραφῆς διὰ ἀναλογιῶν καὶ λαμβάνεται ὡς παράδειγμα ὁ ἥλιος απὸ τὸν ὄλικὸν καὶ αἰσθητὸν κόσμον. Ὁ ἥλιος εἶναι ὁ κύριος παράγων πάστης αὔξησεως, ἀναπτύξεως καὶ εὔδοκιμήσεως ἐπὶ τῆς γῆς. Αὐτὸς ἐπίστης χορηγεῖ καὶ τὸ φῶς, ἀνευτοῦ ὅποιου, οὔτε τὸν περὶ ἡμᾶς κόσμον καὶ τὰ ἀντικείμενα, οὔτε αὐτὸν τὸν ἴδιον εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδωμεν. Ἡ δραστικὴ καὶ τὰ ὄργανα αὐτῆς εἶναι «ἥλιοειδῆ», διότι εἰς τὸν ἥλιον ὀφείλουσι τὴν δύναμιν καὶ ἰκανότητα τοῦ βλέπειν. Κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν φυσικὸν αὐτὸν ἥλιον ὑπάρχει καὶ νοητός τις ἥλιος, παράγων τοῦ νοητοῦ κόσμου καὶ χορηγὸς τοῦ πνεύματος, ἀνευτοῦ ὅποιου φωτός, ἀνευτοῦ ὅποιου δυνῆς καὶ ἡ διάνοια δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διακρίνουν τὸν κόσμον τῶν αἰωνίων μορφῶν καὶ τῶν ἴδεων. Αὐτὸς λοιπὸν τὸ παρέχον τὸ φῶς τῆς ἀληθείας καὶ τὴν δύναμιν καὶ ἰκανότητα εἰς τὸν ἀνθρωπὸν νὰ γνωρίσῃ αὐτήν, αὐτὸς τὸ «μέγιστον καὶ μάλιστα προσῆκον μάθημα», δύνομάζει ὁ Πλάτων ἀγαθὸν, εἴτε διότι δὲν εύρισκει καταλληλοτέραν δύναμασίαν αὐτοῦ, εἴτε διότι συμφώνως πρὸς τὴν ἡθικὴν καὶ πνευματικὴν του συγκρότησιν καὶ τὴν ψυχοσύνθεσιν, οὐδὲν ἄλλο θεωρεῖ ἀνώτερον τοῦ ἀπολύτως ἀγαθοῦ. Ἐννοεῖται δὲ τὸ τοιοῦτον ἀγαθὸν τώρα δὲν συμπίπτει πρὸς τὴν διάθεσιν καὶ ἔκτιμησιν τῶν σχετικῶν ὄρθιῶν, ἀρμονικῶν καὶ τελείως ἔχόντων, πρὸς τὸ ἀπό την πρακτικῆς ἀπόψεως ἀγαθόν, τὸ ὅποιον ὡς ἴδεα καὶ διάθεσις κανονίζει τὰς σχέσεις καὶ τὰς πράξεις. Ὡς ἀνωτάτη ἴδεα καὶ οὐσία τὸ ἀγαθὸν τώρα, ὡς ἐν καὶ ἀπόλυτον, εἶναι αἰτία, λόγος καὶ σκοπὸς συγχρόνως τοῦ τε αἰσθητοῦ καὶ τοῦ νοητοῦ κόσμου, πάστης οὐσίας, ἴδεας, γενέσεως καὶ ὑπάρξεως, αἰτία καὶ σκοπὸς πάστης γνώσεως καὶ ἐπιστήμης. Εἰς τὸν διάλογον Φίληβον (65a) παριστάνεται αὐτὸς ὡς ἔνωσις «καὶ λαλούς καὶ συμμετρίας καὶ ἀληθείας», ὅπου δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀντιληφθῇ τις δὲν ἔννοει ὁ Πλάτων τὴν ἐν τῇ γενικωτάτῃ ἴδεα τοῦ ἀγαθοῦ σύμπτωσιν τῆς ἴδεας τοῦ ἀληθοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ καλοῦ, καὶ τὸν διὰ τούτων χαρακτηρισμὸν τοῦ ἀνωτάτου καὶ ὑπερτάτου ὄντος, τὸ ὅποιον ὡς «ἐπέκεινα πάστης οὐσίας καὶ ὑπάρξεως, πάστης γνώσεως καὶ ἐπιστήμης», δὲν εἶναι δυνατὸν ἄλλως νὰ δρισθῇ. Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα δὲν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παραδέχεται μὲν καὶ ὄμολογει ὁ Πλάτων τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς ἐπιστήμης καὶ φιλοσοφίας, διὰ τούτου ὅμως ὑποδεικνύει τὰ ὄρια τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιστήμης καὶ φιλοσοφίας, πέραν τῶν ὅποιων μόνον ἡ πίστις καὶ εἰκασία, τὰ πέρα τῆς ψυχῆς

δύνανται νὰ δηγγήσουν ὅταν ἔχουν βάσιν βεθαίως τὴν ἐπιστήμην αὐτήν. Ναὶ μὲν ἡ κατ' ἄνθρωπον ἐπιστήμη δὲν δύναται νὰ ἀπελευθερωθῆῃ, τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχέσεων χρόνου καὶ χώρου, διαδοχῆς, διαρκείας, μορφῶν καὶ σχημάτων, μεθόδου ἔρευνης καὶ γνωσεως, οὐχ ἥττον ὅμως καὶ δι' αὐτῶν φέρει εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ιδέας καὶ δίδει τὴν ἀπαιτουμένην δρθήν κατεύθυνσιν εἰς τὴν πίστιν καὶ εἰς τὴν «πτῆσιν τῆς ψυχῆς». Αὗται χωρὶς τὴν ἐπιστήμην πλαινῶνται εἰς πνευματικὸν χάος.

Δὲν εἶναι δύσκολον εἰς τὴν τοιαύτην ἀνωτάτην ἰδέαν καὶ τὸ ἀγαθὸν νὰ διακρίνῃ τις τὸ κατὰ Πλάτωνα ὑπέρτατον ὃν καὶ τὴν Θεότητα. Ἐν τῇ Πολιτείᾳ ἀναπτύσσων τὰ κατὰ τὴν ἀνωτάτην ἰδέαν καὶ τὸ ἀγαθόν, διμίλεται πράγματι περὶ τοῦ Θεοῦ ἔνευ μυθολογικῶν προκαλύψεων. Συνιστῶν νὰ ἔχωμεν ἐστραμμένην τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ψυχὴν «εἰς τεταγμένα ἀττα καὶ κατὰ ταύτα ἀεὶ ἔχοντα», ἀτινα πρέπει νὰ μιμώμεθα, καὶ τέρος τὰ ὅποια πρέπει νὰ ἀφομοιώμεθα ως «.. κόσμῳ πάντα καὶ κατὰ λόγον ἔχοντα», ως «οὗτ' ἀδικοῦντα οὔτε ἀδικούμενα ὑπ' ἀλλήλων», ἔχει ὑπ' ὅψιν «ὅμοιώσιν θεῷ κατὰ δυνατὸν ἀνθρώπῳ», περὶ τῆς ὅποιας κάμνει λόγον εἰς τὸν Θεαίτητον καὶ εἰς τὸν Τίμαιον (Πρβλ. καὶ Πολιτείας 500e). Ἀποφεύγει δὲ τὴν χρῆσιν τοῦ δύναματος «Θεός», διότι τοῦτο θεωρεῖ πρωσωποποίησιν σχέσιν ἔχουσαν πρὸς τὸ αἰσθητὸν καὶ ύλικὸν μᾶλλον, ὅπερ ἀκριβῶς θέλει νὰ ἀποφύγῃ, ἐφ' ὅσον πρόκειται νὰ ἐκφράσῃ τὰ κατὰ τὸ «Ἐν καὶ ἀπόλυτον. Τοῦτο ὄνομάζει «θεόν δημιούργον» δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ ἀναγκάζηται νὰ περιγράψῃ τὴν ἐνεργητικότητα καὶ ἐπέμβασιν τῆς ἀπολύτου καὶ ἀνωτάτης ἰδέας εἰς τὰ κατὰ τὴν γένεσιν τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ. Περὶ τούτου πειθόμεθα ἐάν παραβάλωμεν ὅσα ἐν τῇ Πολιτείᾳ (517e κ. ἔξ.) περὶ τοῦ ἀγαθοῦ λέγει πρὸς ὅσα ἀναφέρει περὶ θεοῦ δημιουργοῦ ἐν τῷ Τίμαιῳ (28a–30e). Οὕτω κατὰ τὴν Πολιτείαν «....ἐν τῷ γνωστῷ τελευταίᾳ ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα καὶ μόγις ὁρᾶσθαι, ὀφθεῖσα δὲ συλλογιστέα εἶναι ως ἄρα πᾶσι πάντων αἵτη δρθῶν τε καὶ καλῶν αἴτία, ἐν τε ὁρατῷ φῶς καὶ τὸν τούτου κύριον τεκοῦσα, ἐν τε νοητῷ αὐτὴν κυρία ἀλήθειαν καὶ νοῦν παρεχομένη καὶ ὅτι δεῖ ταύτην ἰδεῖν τὸν μέλλοντα ἐμφρόνως πράξειν ἢ ἴδια ἢ δημοσίᾳ». Καὶ ἐν τῷ Τίμαιῳ ἀναφέρεται: «πᾶν δὲ αὐτὸν γεννώμενον ὑπ' αἰτίου τινὸς ἐξ ἀνάγκης γίγνεσθαι παντὶ γάρ ἀδύνατον χωρὶς αἰτίου γένεσιν σχεῖν. Ὁτου μὲν οὖν διὸ δημιουργὸς πρὸς τὸ κατὰ ταύτα ἔχον βλέπων ἀεὶ, τοιούτῳ τινὶ προσχρώμενος παραδείγματι, τὴν ἰδέαν καὶ δύναμιν

σύτοῦ ἀπεργάζηται, καλὸν ἐξ ἀνάγκης οὕτως ἀποτελεῖσθαι τὸ πᾶν». Περαιτέρω δινομάζει τὸν δῆμιουργὸν «ἀγαθόν, ἄριστον» τῶν αἰτίων, ἐξ ἀγαθότητος δῆμιουργήσαντα τὸν κόσμον κάλλιστον κλπ. κλπ.¹ Οπως δὲ εἰς τὸν Τίμαιον, οὕτω καὶ εἰς ἄλλους διαλόγους, συμφώνως πρὸς τὰς ἀνωτέρω περιστάσεις, δινομάζει τὸ ὑπέρτατον καὶ ἀπόλυτον, τὴν τελικὴν αἰτίαν τοῦ παντός, ἀλλοτε μὲν «ἄγαθόν», ἀλλοτε δὲ «Θεόν», «δημιούργον», «φυτὸν ψυχὴν», (Πολιτείας 507c, 596d, 597d, Σοφιστ. 265c, κλπ. Ἐπιστολ. ἑκτη 323d) ἐρχόμενος οὕτως εἰς ἐπαρθῆν πρὸς τὰς θρησκευτικὰς καθαρῶς ἀντιλήψεις διὰ νὰ στηρίξῃ αὐτὰς καὶ φιλοσοφικῶς, διὰ νὰ δώσῃ δὲ καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τὴν ἀληθῆ καὶ πρέπουσαν κατεύθυνσιν καὶ ἀπαλλάξῃ αὐτὴν πάστης ἐπιδράσεως ἐκ μέρους τοῦ ὑλισμοῦ καὶ τῆς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του φυσιοφιλοσοφίας τοῦ Δημοκρίτου¹). Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον δὲ Θεός, κατὰ Πλάτωνα, ὡς τὸ ἀπολύτως ἀγαθόν, ὡς αἰτία καὶ λόγος καὶ σκοπὸς τοῦ τε πνευματικοῦ καὶ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ἔρχεται πλησιέστερον πρὸς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν εἶναι προσωπικὸς ἔχθρὸς ἢ φίλος τούτου, προνοεῖ δὲ περὶ πάντων καὶ διὰ τῆς ἀπείρου ἀγαθότητός του οὐδὲν ἀλλο θέλει καὶ ἐπιδιώκει εἰμὴ τὴν τελειότητα, τὸ ἀληθὲς κάλλος, τὴν ἀλήθειαν. Ἐάν ὁ ἀνθρωπὸς ἀγαπᾷ τὸ δύντως ἀγαθόν καὶ καλόν, ἐάν προσπαθῇ νὰ εύρισκῃ παντοῦ καὶ πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, ἀκολουθεῖ καὶ ἀφομοιώνεται πρὸς τὸν θεῖον ὅσον εἶναι δυνατόν εἰς ἀνθρωπὸν. Ἐάν δὲν πράττῃ τοῦτο, πάλιν αἰτία δὲν εἶναι δὲ Θεός, ἀλλ’ ὁ ἀνθρωπὸς. Κατ’ αὐτὸν ἐπίσης τὸν τρόπον δὲ Πλάτων δίδει εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἐπιστήμην τὸν ἀπαιτούμενον ὁρίζοντα, διότι τὸ νὰ περιορίζηται αὐτῇ εἰς τὴν μηχανικὴν καὶ ὑλιστικὴν ἐξήγησιν τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ σημαίνει δτι θέλει καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀγνοήσῃ τὰ εἰς τὴν αἰτίαν καὶ τὸν λόγον τοῦ σύμπαντος ἀναφερόμενα μεταφυσικὰ προβλήματα. Πανθεϊστὴς ἢ πολυθεϊστὴς ὁ Πλάτων δὲν εἶναι, διότι, ὅπως εἴδομεν, ἀναγνωρίζει ἐνα Θεόν, ἐν ἀπόλυτον «Ον, ὑπεράνω παντὸς τῶν ἐν τῷ αἰσθητῷ καὶ νοητῷ κόσμῳ, θεόν πατέρακει ποιητὴν συγκεντρώνοντα ἐν ἑαυτῷ πᾶν ἀγαθόν, καλὸν καὶ ἀληθές.

Τὸ ζήτημα τῆς παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ, ὡς ἀνωτάτης Ιδέας, δημιουργίας τοῦ κόσμου, παραμένει μυστήριον. Διακρίνων δὲ Πλά-

1. Σημ. «Υπάρχουν βεβσίως καὶ οἱ ἔρμηνεύοντες τὸ ἀγαθόν καὶ τὴν ἀνωτάτην Ιδέαν δχι ὡς ταύτὸν πρὸς τὸν Θεὸν κατὰ Πλάτωνα, διότι ἔρευνθητες τὸ περιεχόμενον τῶν Ιδεῶν αὐτῶν καὶ ἐννοιῶν, εύρισκουν διαφοράς. Μὲ τὰς τοιαύτας ἀντιλήψεις ὅμως δὲν θὰ ἀσχοληθῶμεν ἐνταῦθα.

των (Τιμ. 50d) τὸ «γιγνόμενον». τὸ «ένῳ γίγνεται τι» καὶ τὸ «οὐθέν ἀφομοιούμενον φύεται τὸ γιγνόμενον», εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προσωποποιήσῃ τὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τοῦ ἀγαθοῦ διὰ νὰ παραστήσῃ κατά τρόπον οἰκείου εἰς τὸν ἀνθρώπον, τὸν ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ διακρίνοντα πᾶσαν γένεσιν καὶ ὑπαρξίν, τὰ κατά τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου. Τὸ παράδειγμα τοῦ ἡλίου, ὃντος καὶ τούτου δημιουργῆματος, δὲν είναι ἀρκετὸν διὰ μίαν τοιαύτην ἔρμηνσιν. Κατά αὐτὸν τὸν τρόπον παριστάνει τὴν αἰτίαν τοῦ Παντός, ὡς δημιουργὸν Θεὸν «συμφώνως πρὸς τὰ παραδείγματα καὶ τὰς ἴδεας δημιουργοῦντα τοὺς γεννητοὺς θεούς, τὴν κοσμοψυχήν, τὸν κόσμον, τοὺς ἀστέρας» (Τιμ. 28a κ. ἁξ.) χρησιμοποιοῦντα «λέβητα» διὰ τὴν ἀνάμιξιν τῶν διὰ τὴν δημιουργίαν καὶ σύνθεσιν τῆς κοσμοψυχῆς στοιχείων, τῶν ἐκ τῆς πνευματικῆς συγκροτήσεως τῆς ψυχῆς κατά προβολὴν λαμβανομένων (Τιμ. 41d) κλπ. Τοιουτοτρόπως δὲ καταφευγεῖ εἰς τὴν μυθολογίαν, κατά «πιθανότητα» ἐπιτρέπουσαν τὴν συμβολικὴν παράστασιν καὶ περιγραφὴν ἔκεινου, τὸ ὅποιον διαισθάνεται τις καὶ ἐνορᾶ. Τοῦτο, διότι ἄλλως «τὸ γίγνεσθαι» δὲν είναι δυνατὸν νὰ ἐρμηνευθῇ διαλεκτικῶς. Προκειμένου περὶ τοῦ ἀγαθοῦ ὡς ἀνωτάτης ἴδεας καὶ περὶ τοῦ Δημιουργοῦ, μόνον ἡ ποίησις καὶ ἡ μυθολογία δύνανται νὰ βιηθήσουν πράγματι, δχι εἰς τὴν τελείαν περιγραφὴν καὶ παράστασιν αὐτῶν καθ' ἔαυτῶν, ἀλλ' εἰς τὴν ἐκφρασιν καὶ διατύπωσιν τοῦ ὅπως καὶ πῶς βλέπει ὁ ἐκ τῶν ἔνδον ψυχικὸς τοῦ ἀνθρώπου ὀφθαλμός, τὸ ἀπόλυτον, τὴν ἀνωτάτην ἴδεαν, τὴν αἰτίαν καὶ τὸν λόγον τοῦ παντός. Καὶ κατά τὴν περίστασιν ταύτην δὲν δημιλεῖ πλέον ἡ γλῶσσα τοῦ φιλοσοόφου, ἀλλ' ἡ γλῶσσα τοῦ μύστου, τοῦ ἐν ἐκστάσει πνευματικῇ διατελοῦντος ἐπιστήμονος. 'Ο Πλάτων κάμνει ἐπίσης χρῆσιν τῆς γλώσσης αὐτῆς ὅταν ὀνομάζῃ τὴν θεότητα «Ἐν» καὶ «ἀγαθόν» καὶ ὅταν ἀναφέρῃ διὰ τοῦ δημιουργὸς Θεός «... πάντα διὰ τοῦ μάλιστα γενέσθαι ἐβούληθη παραπλήσια ἔαυτῷ». (Τιμ. 29e) κλπ. ἀλλ' ἡ τοιαύτη μυστικοθεωρία τοῦ Πλάτωνος δὲν συμπίπτει πρὸς τὸν κοινὸν μυστικισμόν, καθὼς θὰ ἰδωμεν εἰς τὸ ἀμέσως ἐπόμενον κεφάλαιον. 'Ἐνταῦθα, χάριν περισσοτέρας διευκρινίσεως τῆς σχέσεως τοῦ ἀγαθοῦ πρὸς τὸν Δημιουργόν, θὰ ἡδυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν διτοῦ: δηποτὲ ἡ ψυχὴ πρὸ τῆς ἐνσαρκώσεως δυναμικὴ οὔσα, διὰ τοῦ σώματος ἀποκτᾷ τὴν ἐνεργητικότητα καὶ τὴν ἰκανότητα τοῦ ἐπιδρᾶν, καὶ δηποτὲ ἡ κοσμοψυχὴ διὰ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ σύμπαντος παρουσιάζει τὴν κίνησιν

καὶ τὴν δημιουργικότητα, οὔτε καὶ ἡ ἀνωτάτη ἴδεα διὰ τῶν ἴδεων καὶ διὰ τῶν σχέσεων τοῦ νοητοῦ κόσμου, κατὰ τὸν Πλάτωνα, πρέπει τὴν δυναμικότητα αὐτῆς νὰ μετατρέπῃ εἰς ἐνέργειαν καὶ δημιουργικότητα. Τὸ "Ἐν καὶ ἀπόλυτον ἀγαθόν, διὰ τῶν σγέσεων, κινήσεων καὶ διαμορφώσεων τοῦ νοητοῦ καὶ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου πρέπει νὰ παρουσιάζηται καὶ ὡς Θεὸς Δημιουργὸς, τοῦτο δὲ τοσούτῳ μᾶλλον ὄσῳ ἡ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας καὶ τῆς κινήσεως προϋποθέτει διάθεσίν τινα καὶ σκοπιμότητα, ὅπως ἀπὸ διάθεσιν καὶ σκοπιμότητα προέρχεται ἄλλως τε καὶ ἡ ἐν ἡμῖν κίνησις. (Πρβλ. Ἀριστοτέλ. Μεταφυσ. 1972b).

β') Μυστικισμός τοῦ Πλάτωνος.

Διὰ νὰ ἔκφράσῃ καὶ διατυπώσῃ δὲ Πλάτων ὁ, τι διαλεκτικῶς καὶ διὰ τοῦ συνήθους λόγου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔξακριβωθῇ καὶ διατυπωθῇ, κάμνει χρῆσιν, ἀφ' ἐνὸς μὲν παρομοιώσεων καὶ παραλληλισμῶν σχετικῶν καὶ πρὸς τὴν συμβολικὴν γλῶσσαν τῆς θρησκείας τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀφ' ἑτέρου δὲ θρησκευτικο-μυστηριακῶν περιγραφῶν, αἱ διοῖαι ἡσκουν εἰς αὐτὸν μεγάλην ἐπίδρασιν ἐκ μικρᾶς ἡλικίας, καθὼς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἔκτιμήσεως καὶ τοῦ σεβασμοῦ τὸν ὅποιον τρέφει πρὸς τοὺς παλαιούς, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι θεωρεῖ τὰς παλαιάς περὶ ζωῆς καὶ περὶ κόσμου ἀντιλήψεις ἀμέσως ἐκ θείας ἀποκαλύψεως προερχομένας. Καὶ κατακρίνει μὲν τὸ ἔργον τῶν μυστῶν, ὅπως δὲ Ἡράκλειτος πρὸ αὐτοῦ κατέκρινε τοὺς μάγους καὶ τοὺς βακχικούς, καταδικάζει τὴν μανίαν, τὴν κορυβαντιακὴν ἔκστασιν κλπ., διότι πηγήν τούτων θεωρεῖ τὸ κατώτερον τῆς ψυχῆς μέρος «τὸ θηριῶδες τε καὶ ἄγριον» (Πολιτείας 571 κ. ἔξ.), τὸ διοῖον, ὅταν «τὸ ἄλλο τῆς ψυχῆς... ὅσον λογιστικὸν καὶ ἡμερον καὶ ἀρχὸν ἐκείνου κοιμᾶται», φέρει εἰς παραλογωτάτας πράξεις καὶ εἰς τὴν ἀποτίναξιν πάσης αἰδοῦς, τοῦτο ὅμως πράττει ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ κατωτέρως καὶ χυδαίας ἐκμεταλλεύσεως τῆς θρησκείας καὶ λατρείας, ἡ ἀκριβέστερον, ἐφ' ὅσον καὶ ὅπου πρόκειται περὶ τοιούτων πράξεων, περὶ μυστῶν, ἀνευ ἐπιστημονικῆς καὶ φιλοσοφικῆς προπαιδεύσεως καὶ μορφώσεως. Ὅταν ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ φιλοσοφία φέρουν τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν μέχρι τῶν τελευταίων αὐτῶν δρίων, τότε, δχι μόνον ἐπιτρέπεται, ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλεται, κατὰ Πλάτωνα, νὰ ὀδηγηθῇ ἡ ψυχὴ διὰ τῶν πτερῶν τῆς πίστεως εἰς τὸν κόσμον τῶν ἴδεων καὶ εἰς τὸ πέραν τούτου. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοιαύτην ἐν-

νοιαν καὶ πρὸς τοιούτουν σκοπὸν καμνεῖ χρῆσιν τῆς γλώσσης καὶ τῶν συμβόλων τῶν μυστηρίων καὶ τῶν μυστῶν. Υπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν καὶ σημασίαν ἐπίστης διοικάζει εἰς τὸν διάλογον Φαίδωνα (69d) τοὺς «πεφίλοσοφηκότας ὄρθιῶς», «ναρθηκόφρους.... βάκχους τε παύρους» καὶ εἰς τὸν Φαίδρον πάλιν (249d) «τελέους ἀεὶ τελετὰς τελουμένους», τὴν δὲ φιλοσοφίαν «πάντη τελεσιουργὸν» (Φαίδρ. 270a).

Πρὸς τούτοις, δχι μόνον προέκτασιν καὶ συνέχειαν τῆς φιλοσοφίας ἀλλὰ καὶ βάσιν ταύτης ὀποτελεῖ διὰ τὸν Πλάτωνα τὸ περιεχόμενον τῶν θρησκευτικῶν καὶ μυστηριακῶν ἀντιλήψεων, αἱ ὅποιαι κατὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους συνεισφέρουν καὶ συντελοῦν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διαμόρφωσιν τῶν μεταφυσικῶν τοῦ θεωριῶν. Εἰς τὰς περὶ προύπταρχεως καὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς θεωρίας, ὅπως περιλαμβάνονται εἰς τὸν Φαίδωνα, εὐκόλως ἀναγνωρίζει τις πεποιθήσεις τοῦ Πλάτωνος καὶ θεωρίας σχηματιζομένας καὶ διαμορφουμένας ἐκ μυστηριακῶν καὶ θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων. (Πρβλ. καὶ Πολιτείας 621d). Εἰς τὴν αὐτὴν περὶ προύπταρχεως τῆς ψυχῆς θρησκευτικὴν καὶ Ὁρφικὴν ἀντιλήψιν ἐστήριξεν ὁ Πλάτων καὶ τὴν περὶ ἀναμνήσεως θεωρίαν, πρᾶγμα τὸ δποῖον οἱ Πυθαγόρειοι πρὸ αὐτοῦ δὲν κατώρθωσαν. Ἀπὸ τῶν αὐτῶν δὲ ἀντιλήψεων ὄρμωμενος περιγράφει εἰς τὸν Φαίδρον τὸν καὶ διαρκούστης τῆς ζωῆς χωρισμὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, ἵνα οὕτω ἐπιδιώκηται τὸ ἀγνὸν καὶ καθαρὸν παρὰ τοῦ θέλοντος νὰ φιλοσοφήσῃ ὄρθιῶς καὶ διπλῶς πρέπει. Κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν «θείαν μανίαν» καὶ ἑκστασιν πλάττει τὸν πρὸς τὴν σοφίαν ἐρωτα, καὶ εἰς τοὺς διαλόγους Φαίδρον καὶ Συμπόσιον ἔχειρει τὴν «πτέρωσιν τῆς ψυχῆς» καὶ τὸν «ἐνθουσιασμόν», ώς μόνων πρὸς ἀνύψωσιν πνευματικὴν καὶ ἡθικὴν τοῦ ἀνθρώπου μέσων. Τὸ «θεωρεῖν» καὶ «θαυμάζειν» ώς «μάλα φιλόσοφον πάθος» θέτει βάσιν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἐνεκα ἀκριβῶς τῆς ἐπιδράσεως, ἢν ἀσκοῦσιν ἐπ' αὐτὸν αἱ θρησκευτικαὶ ἀντιλήψεις. Ἐν γένει ἐκ τοιούτων λόγων ἡ φιλοσοφία θεωρεῖται παρ' αὐτοῦ εἶδος «μαντικῆς, τελεστικῆς, μουσικῆς καὶ ἐρωτικῆς» καὶ ἐρμηνεύεται ώς γονιμοποίησις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος παρὰ τοῦ δντως δντος, ἐκ τῆς δποίας ἔρχονται εἰς φῶς δ νοῦς καὶ ἡ ἀλήθεια, δι' ὃν τὸ πνεῦμα ζῇ καὶ συντηρεῖται. (Πολιτείας 490b) Κατὰ τὸν Τίμαιον (53de), «τὰς ἀρχὰς ἀνωθεν θεός οίδεν καὶ ἀνδρῶν, ὃς ἀν ἔκεινῷ φίλος ή», καὶ κατὰ τὴν ἐβδόμην Ἐπιστολὴν (341d) τὴν ἐκ τῶν ἔνδον ἀνύψωσιν ἔξασφαλίζει «πολλὴ συνουσία γιγνομένη περὶ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καὶ τὸ συζῆν».

όπότε «έξαιρουν οιον ἀπὸ πύρος πηδήσαντος ἐξαφθὲν φῶς, ἐν τῇ ψυχῇ γενόμενον αὐτὸ ἔστι τὸ τρέφει».

Συμφώνως πρὸς θρησκευτικομυστηριακάς ἀντιλήψεις ἡ ἀνωτάτη τοῦ ἀγαθοῦ Ιδεῖα γίνεται Δημιουργὸς Θεός, πλάστης τῶν γεγενημένων θεοτήτων, ἀστέρων, κόσμου, στοιχείων κλπ., κυβερνήτης τῶν πάντων, βασιλεύς, «Θεὸς θεῶν Ζεὺς ἐν νόμοις βασιλεύων» (Κοιτ. 121b) «ἀρχὴ καὶ τέλος καὶ μέσον πάντων τῶν πραγμάτων, τίμωρὸς τῶν παραβατινόντων τοὺς θείους Νόμους καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς Δίκης (Νόμ. 715d, 716a) Ὁ Κρόνος, ἀναφερόμενος ὡς πρωταρχικὸς βασιλεὺς καὶ πρότυπον βασιλέως, συμβολίζει παρὰ Πλάτωνι τὸ πρωταρχικὸν καὶ ὑπερκόσμιον καὶ ὑπεραισθητόν. Ὁ κόσμος δημιουργῆθείς, κατά τὸν Τίμαιον (30d) ὅμοιος «τῷ τῶν νοούμενων καλλίστῳ καὶ κατὰ πάντα τελέω», ὄνομάζεται καὶ «παντελέων» καὶ «αὐτόζωον» παρὰ τῶν Νεοπλατωνικῶν ἀρχότερον, καὶ ὡς τοιοῦτος ἀπεικονίζει παλαιοτάτας ἀντιλήψεις τῶν Ὀρφικῶν, περὶ Φάνητος καὶ Μήτιδος. Καὶ οἱ Ὀρφικοί, κατά τὸν Πρόκλον, ὄνομάζοντες Φάνητα τὸν κόσμον, παρίσταντον τοῦτον ὡς «ζῶον δλικώτατον», σύνθετον, ὡς κριόν, ταῦρον, λέοντα καὶ δράκοντα. Ἡ κατά τοὺς Πυθαγορείους τετρακτύς, ἡ παριστανομένη εἰς τοὺς Ὀρφικοὺς ὡς Κρόνος (=χρόνος) Ζεὺς=(αἰθήρ) χάσμα (πρώτη ψήλη) καὶ Φάνης (κόσμος), διαμορφώνεται εἰς τοὺς διαλόγους εἰς φιλοσοφικὴν καὶ Πλατωνικὴν τετρακτύν, ἀποτελουμένην: 1) ἀπὸ τὸ αἴτιον (ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ, Δημιουργὸν), 2) ἀπὸ τὸ πέρας (νοητὸν γένος, κόσμου Ιδεῶν), 3) ἀπὸ τὸ ἀπειρον (ψήλην, χῶρον, τὸ ἐν ᾧ γίγνεται τι), 4) ἀπὸ τὸ κοινὸν (αἰσθητὸν γένος, τὸ γιγνόμενον, ὃν δὲ μηδέποτε).

Αὐτὰ καὶ πολλά ἄλλα σημεῖα ἐκ τῶν διαλόγων καὶ ἐκ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος παρουσιάζουν τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὰς παλαιὰς Μυστηριοθεωρίας καὶ πρὸς τὸν μυστικισμόν. Αἱ περὶ ζωῆς καὶ περὶ κόσμου ἀντιλήψεις καὶ θεωρίαι τοῦ φιλοσόφου μας ἔχουν μεγάλην ὁμοιότητα καὶ συγγένειαν πρὸς τὰς μυστικοθεωρίας, διὰ τοῦτο δὲ συνεισέφεραν μεγάλως εἰς τὰ μυστικιστικῆς μορφῆς φιλοσοφικὰ συστήματα διὰ τῶν αἰώνων¹⁾. Παρ’ ὅλα ταῦτα διμος ὁ μυστικισμὸς τοῦ Πλάτωνος

Σημ. 1. Περὶ μυστικισμοῦ τοῦ Πλάτωνος πραγματεύονται εἰδικῶς οἱ Walter Willi Versuch einer Grundlegung der platonischen Mythologie 1925 καὶ R. Lægberg: Platonische Liebe 1926. ὅρ. καὶ Βιβλιογραφίαν εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος.

δὲν συμπίπτει, οὔτε πρὸς τὸν μυστικισμὸν τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων, οὔτε πρὸς τὸν μυστικισμὸν τῶν νεωτέρων χρόνων τὸν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ρωμαντισμοῦ, διὰ τῶν Γκαΐτε, Schleiermacher κλπ. διαμορφωθέντα. Πρὸς τὸν μυστικισμὸν τῶν ἀρχαίων δὲν συμπίπτει, διότι ἐνῷ αἱ ἄλλαι φιλοσοφίαι (Πυθαγόρειών, Ἡρακλείτου, Ἐμπεδοκλέους κλπ.) παραδέχονται καὶ ἀναγνωρίζουν ἀμεταβλήτως ἀντιλήψεις θρησκευτικάς καὶ μυστηριακάς, ὁ Πλάτων διαμορφώνει ταύτας κατὰ τρόπον ὥστε ἡ θρησκεία νὰ φιλοσοφοποιῆται, καὶ ἡ φιλοσοφία νὰ λαμβάνῃ τὸ κύρος καὶ τὴν ἐπιβλητικότητα τῆς θρησκείας. Πρὸς τὸν νεοπλατωνικὸν καὶ μεσαιωνικὸν μυστικισμὸν δὲν ἔχει τι τὸ κοινὸν διαμορφώνει τοιοῦτος, διότι ἡ ἐκστασίς καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ σώματος χωρισμὸς τῆς ψυχῆς κατὰ τοὺς Νεοπλατωνικούς καὶ τοὺς φιλοσόφους τοῦ Μεσαίωνος, ἥσαν μᾶλλον ἀποκλεισμὸς παρεμβάσεως τῶν αἰσθήσεων κατὰ τὴν προσήλωσιν, ἐνῷ ἡ κατὰ Πλάτωνας ἔκστασίς καὶ ὁ χωρισμὸς τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος εἶναι κυρίως πνευματικῆς μορφῆς, ἥτοι προσήλωσις εἰς τὸ νοητὸν καὶ ὑπερούσιον δυνάμει τοῦ ἐκ τῶν ἔνδον φωτὸς τῆς ψυχῆς. Πρὸς τὸν νεώτερον τέλος μυστικισμὸν, τὸν στηριζόμενον, κατὰ τὸν Schleiermacher εἰς συναίσθημα ὑπάρξεως τοῦ ἀπείρου ἐν τῷ πεπέρασμένῳ, ἔξαρτήσεως ἀπὸ τὸ ἀπειρον καὶ ἀπόλυτον, εἰς συναίσθημα τῆς φύσεως κατά τὸν Γκαΐτε κλπ., εἶναι ἐπίσης ὅλως ξένος διαμορφώσιν περιεχομένων ἐκ θρησκευτικομυθολογικῶν καὶ Μυστηριακῶν ἀντιλήψεων. 'Επὶ πλέον εἰς τὸν Πλατωνικὸν μυστικισμὸν, ὅχι τὸ συναίσθημα, ἀλλ' ὁ νοῦς, τὸ πνεῦμα, τὸ «ἔξαρφνης ἀναφθὲν ψυχικὸν φῶς», διαδραματίζει τὸ σπουδαιότατον πρόσωπον. 'Ο Πλάτων λοιπὸν δὲν ἔτοι μύστης καὶ φιλόσοφος, οὔτε ὅπως ὁ Ἡράκλειτος καὶ ὁ Πυθαγόρας, οὔτε ὅπως διαμορφώνει τὸν Πλωτίνος, διότι οὗτος συνίσταται εἰς ἀντλησιν καὶ διαμόρφωσιν περιεχομένων ἐκ θρησκευτικομυθολογικῶν καὶ Μυστηριακῶν ἀντιλήψεων. 'Επὶ πλέον εἰς τὸν Πλατωνικὸν μυστικισμὸν, διά τῶν θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς φιλοσοφίας, διὰ τοῦ ἐκ τῶν ἔνδον φωτός, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς διανοήσεως, φέρει τὴν ψυχήν του πρὸς τὸ ἀνώτατον καὶ ἀπόλυτον, πρὸς τὴν ἀνωτάτην ίδεαν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὸν Θεόν. Τὰς θρησκευτικάς ἀντιλήψεις χρησιμοποιεῖ διὰ νὰ ἐπεκτείνῃ καὶ στηρίξῃ τὴν διὰ τῆς Διαλεκτικῆς καὶ φιλοσοφίας κατασκευασθεῖσαν κλίμακα πρὸς τὴν ἀνωτάτην ίδεαν καὶ τὸν Θεόν. 'Ανωτάτη ίδεα καὶ θεός πρέπει νὰ ὑπάρχουν, κατὰ τὸν Πλάτωνα, εἰς τὴν κορυφὴν τῆς τοιαύτης νοητῆς κλίμακος, ἐν συνεχείᾳ, μετὰ τὸν αἰσθητὸν

καὶ μετὰ τὸν νοητὸν κόσμον τῶν ιδεῶν, μετὰ τὴν οὐσίαν καὶ ἀλήθειαν, τὸ καλὸν καὶ τὴν ἀρμονικότητα, τὴν τάξιν καὶ τελεότητα. Διὰ τοῦτο λεγεῖ ὅτι ὑπάρχουν «έπεκεινα τῆς οὐσίας». Εἰς τὴν ἀνωτάτην ιδέαν καὶ τὸν Θεὸν δὲν φθάνει τίς, κατὰ Πλάτωνα, δι' ἀποτόμου χωρισμοῦ καὶ οἰονεὶ δι' ἄλματος ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ καὶ τοῦ νοητοῦ κόσμου, ἀλλὰ διὰ τῆς κλίμακος αὐτῆς, τὴν θεοίαν παρέχει ἡ ἐπιστήμη, ἡ γνῶσις καὶ ἡ εἰς ταύτην βασιζόμενη πίστις.¹ Άνευ ἀριθμητικῆς καὶ Γεωμετρίας, Ἀστρονομίας καὶ Μουσικῆς, ἀνευ ἐμβαθύνσεως εἰς τὰς σχέσεις τοῦ δρατοῦ κόσμου καὶ ἀνευ φιλοσοφίας καὶ Διαλεκτικῆς, δὲν δύνασται τις μᾶς φθάσῃ ἀσφαλῶς εἰς τὴν ἀνωτάτην ιδέαν, εἰς τὴν αἴτιαν καὶ τὸν σκοπὸν τῶν πάντων, εἰς τὸν Θεόν. Ἡ ἐπιστήμη καὶ φιλοσοφία φέρει εἰς τὸ ὑψος, ὅπόθεν ἡ ψυχὴ λαμβάνει τὰ πτερά τῆς πίστεως καὶ ἔξακολουθεῖ τὴν πορείαν τῆς πρὸς τὸ πέραν καὶ ἐπέκεινα. Ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἐπιστήμην λαμβάνει ἡ πίστις τὴν πυξίδα διὰ τὴν πρὸς τὰ ἄνω ὁδόν, πρὸς τὸ ἄγνωστον καὶ μυστηριῶδες.

Τούτων ὅμως οὕτως ἔχόντων, πολλοὶ δὲν ἀκολουθοῦν τὴν βαθμιαίαν διὰ τῆς διαλεκτικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας πορείαν πρὸς τὴν ἀνωτάτην ιδέαν, πρὸς τὸ ἄγαθὸν καὶ τὸν Θεόν. Πολλοί, ἀντὶ τῆς συμφώνως πρὸς τὴν Πολιτείαν ἀνυψώσεως διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς Διαλεκτικῆς, προτιμοῦν τὴν κατὰ τὸ Συμπόσιον ἀνάβασιν πρὸς αὐτὸ τὸ καλὸν καὶ τὴν μακαριότητα. Τὸ ἄγαθὸν καὶ ἡ ἀνωτάτη ιδέα, δχι ὅπως ἐρμηνεύονται καὶ περιγράφονται εἰς τὴν Πολιτείαν, ἀλλ' ὅπως παριστάνονται καὶ θεοποιοῦνται εἰς τὸν Τίματον, ἐπέδρασαν εἰς τοὺς περισσότερους ἐκ τῶν μεταγενεστέρων. Τοιουτοτρόπως δ' ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος, ἀν καὶ μία καθ' ἑαυτήν, ἐπιδρᾷ, ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τῆς μυστικιστικῆς καὶ θεολογικῆς μορφῆς, καθ' ἣν πρόκειται περὶ χωρισμοῦ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ κατευθύνσεως αὐτῆς πρὸς τὸν Θεόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς καθαρῶς διαλεκτικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς μορφῆς τῆς. Ὁ Μνηστικὸς μὲν καὶ ἡ Διαλεκτικὴ ἀποτελοῦν ἀφετηρίας δύο κατευθύνσεων, τὰς ὅποιας ἡ κολούθησεν ἡ ἔξελιξις τῆς φιλοσοφίας μετὰ τὸν Πλάτωνα. Τὸν πρῶτον ηύνόησε βεβαίως, δχι μόνον ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ ψυχοσύνθεσις τῶν συμφώνως πρὸς αὐτὸν φιλοσοφούντων μετὰ Πλάτωνα καὶ διαμορφωνόντων τὸς Πλατωνικὸς ὄντιλήψεις καὶ θεωρίας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ τροπή, τὴν ὅποιαν εἶχε λάβει ἡ Πλατωνικὴ φιλοσοφία περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου τοῦ φιλοσόφου, ὅτε οὗτος ὑφαίνε τοὺς πέπλους τῶν μύθων τόσουν πυκνούς, ὥστε μόλις ἡ πραγματικὴ φιλοσοφία του διὰ τούτων

νά γίνηται άντιληπτή. Καὶ ἡ φιλοσοφία του, μόνον ύπό τὴν τελευταίαν αὐτὴν μορφὴν εὑρε τὴν μεγαλυτέραν διάδοσιν εύθυνς μετὰ τὸν θάνατον του, διαμορφωθεῖσα βεβαίως, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀναλόγως πρὸς τὸν ἀτομικὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ψυχοσύνθεσιν τῶν φιλοσοφούντων, ἀφ' ἑτέρου δ' ἀναλόγως πρὸς τὴν ἐν γένει ἔξελιξιν καὶ πρὸς τὰς τροπὰς τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν μυστικοθεολογικὴν κατεύθυνσιν ἀναπτύσσεται καὶ καλλιεργεῖται καὶ ἡ διαλεκτικὴ καὶ καθ' αὐτὸ φιλοσοφία, ἔχουσα μὲν ἀφετηρίαν τὴν δευτέραν ὡς ὅνως ἀποψίν τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας, δισμορφουμένη ὅμως κατὰ πρόσωπα, κατὰ περιστάσεις καὶ κατ' ἄλληλεπιδράσεις πρὸς ἄλλας φιλοσοφικὰς Σχολάς. Αἱ ἐκ τῶν δύο αὐτῶν ἀφετηριῶν παραλληλοι κατευθύνσεις διασταυρώνονται καὶ ἀλληλοσυγκρούονται πολλάκις, τὸ πνεῦμα ὅμως τοῦ Πλάτωνος, ὡς ἥλιος νόητός, λάμπει καὶ εἰς τὰς δύο καὶ γονιμοποιεῖ ὅπου καὶ ὅπως είναι δυνατὸν τὸ ἔδαφος τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ὁ Πλάτων καὶ ἡ φιλοσοφία του διὰ τῶν αἰώνων ἐπιδροῦν ποικιλοτρόπως μὲν, πάντοτε ὅμως εὐεργετικῶς.

7. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος διὰ τῶν αἰώνων.

α') Ὁ Πλάτων ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ πνευματικῇ ζωῇ πρὸ τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ.

Ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ προσωπικότης τοῦ Πλάτωνος ἡσκησαν μεγίστην ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἔξελιξιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας ὅλων τῶν αἰώνων. Συγκεντρώσας καὶ διαμορφώσας διὰ τὸ αὐτοῦ ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ φιλοσοφία είχον φέρει εἰς φῶς, ἀπετέλεσεν δὲ Πλάτων πηγὴν καὶ ἀφετηρίαν διὰ τὰς μετ' αὐτὸν κατευθύνσεις καὶ διαμορφώσεις τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πνευματικῆς ἐν γένει ζωῆς. Καὶ αἱ μὴ προελθοῦσαι ἀπὸ τὰς θεωρίας αὐτοῦ καὶ ἀντιλήψεις Σχολαί, καθὼς ἡ Στοά, ὁ Ἐπικουρισμός, ἡ Κυνικὴ φιλοσοφία κλπ. ὑπὸ τὴν διμεσον ἡ ἔμμεσον ἐπίδρασιν τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας καὶ διὰ ἄλληλεπιδράσεως πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν καὶ πρὸς τὴν Περιπατητικὴν λεγομένην Σχολὴν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀνέπτυξαν τὰς θεωρίας των καὶ ἔδρασαν καὶ συνετηρήθσαν ὅσον καὶ ὅπως ἦτο δυνατὸν μέχρι τοῦ τρίτου περίπου αἰώνος μετὰ Χριστόν, ὅπότε ἀφωμοιώθησαν πρὸς τὴν Νεοπλατωνικὴν φιλοσοφίαν, ἡ ἐπαυσαν νὰ ὑπάρχουν κατούσίαν.

Πλάτων—Γ. Παναγιωτίδου